

Наталія Моршна,

молодший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: 0445157755@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2501-4180>

РОЛЬ ПРЕЗИДЕНТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ ОЛУСЕГУНА ОБАСАНДЖО У ВІДРОДЖЕННІ АФРИКИ

Розкрито актуальні проблеми діяльності президентської бібліотеки Олусегуна Обасанджо (ООРЛ), яка аналізується в контексті його ролі у створенні та формуванні документального фонду з історії Нігерії. З'ясовано, що історія заснування першої в Західній Африці бібліотеки, створеної за зразком президентських бібліотек США, тісно пов'язана з історією Нігерії та її соціокультурними пріоритетами щодо стимулювання ідей демократії, відродження належного управління та лідерства в Африці. Аналіз складу і змісту фонду ООРЛ показав його важливу роль для проведення досліджень з питань демократичних цінностей та державотворення в Нігерії.

Ключові слова: президентська бібліотека, президент Нігерії, Олусегун Обасанджо, музей, архів, інформаційні ресурси, історична спадщина.

Постановка проблеми. Агресія Росії проти України викликає величезне занепокоєння країн Африки. Впливовий на континенті політик експрезидент Нігерії О. Обасанджо, який поклав край кровопролитному конфлікту у своїй країні, активно виступає за припинення воєнних дій в Україні та вважає, що Африка є жертвою саме російської війни, а Росія, знищуючи українські запаси пшениці, провокує голод на континенті. За період свого президентства О. Обасанджо відіграв важливу роль у поверненні демократії до країни, а як колишній президент – допоміг досягти мирної угоди між урядом і бунтівним регіоном Тиграї в Ефіопії й наразі виступає за припинення російсько-української війни. Позиція О. Обасанджо щодо збереження і просування демократичних цінностей в Африці,

активно інтегрована в суспільне життя в період перебування на посаді президента Нігерії, зумовила потребу в збереженні та популяризації документальної історичної спадщини видатного африканського політика. Як перший у Західній Африці прототип президентських бібліотек США, бібліотека глави Нігерії О. Обасанджо (далі – OORL) стала фундаментом відродження Африки, акумулювавши документи та матеріали, які свідчать про початок позитивних змін у країні, і продемонструвала значну увагу світу до соціокультурних та історичних надбань нігерійської держави. Дослідження актуальних проблем діяльності OORL через призму документальної спадщини О. Обасанджо дасть змогу розкрити пріоритети щодо стимулювання ідей демократії, належного управління та лідерства в Африці.

Актуальність теми. Вивчення окремих аспектів функціонування OORL має велике значення для розуміння та осмислення ролі й значення конкретних особистостей в історії на основі дослідження їхньої документальної спадщини. Запозичення досвіду щодо ставлення як американців, так і їхніх послідовників до своєї історії та її творців має сприяти розвитку аналогічних інституцій, зокрема в Україні, з метою збереження для прийдешніх поколінь історії країни в контексті діяльності її лідерів. Крім того, досвід нігерійського лідера О. Обасанджо щодо припинення кровопролитної війни в країні та його лідерські якості в досягненні мирної угоди між урядом і бунтівним регіоном Тиграї в Ефіопії заслуговують на актуалізацію дослідження щодо OORL в контексті російсько-української війни.

Мета роботи. Визначити роль президента Нігерії О. Обасанджо у процесі відродження Африки на основі аналізу історичних аспектів формування і сучасного стану OORL та висвітлити склад і зміст фонду документальної спадщини О. Обасанджо, як унікального інформаційного ресурсу з питань державотворення та відродження демократії в країні Західної Африки.

Ступінь наукової розробки проблеми. Найбільш важливі теоретичні дослідження з означеної проблеми належать зарубіжним вченим, серед яких К.-А. Дімеджі [3], Дж. Ібрагім [4], Ч. Лох [4], К. Сенгупта [4], М. Мбамалу [5], П. А. Тіемо [9], О. Обінная [6] та ін. Серед вітчизняних дослідників, які вивчали окремі аспекти означеної проблеми, слід виокремити В. Удовика [1]. Наразі відсутні ґрунтовні

комплексні дослідження як серед вітчизняних, так і зарубіжних учених, які концентруються на аналізі ООPL та її інформаційно-документальних ресурсів.

Виклад основного матеріалу. О. Обасанджо (1937 р. н.) вперше обіймав посаду президента в 1976–1979 рр. після того, як у Нігерії вбили чинного президента М. Мухаммеда, і був першим главою держави та уряду на африканському континенті, який передав владу демократично обраному уряду мирним та добровільним шляхом. У 1998 р., через дев'ять років після того, як він відмовився від влади на користь демократично обраного уряду, О. Обасанджо задумався про збереження документальної спадщини, яка б мала відображати його діяльність на посаді президента Нігерії. Але необґрунтоване ув'язнення за звинуваченням у державній зраді в 1995 р. не дало йому реалізувати цю ідею. Лише після звільнення О. Обасанджо з в'язниці у 1998 р. та обрання президентом Нігерії на період з 1999 до 2007 р. ця ідея почала виформовуватися за зразком американських президентських бібліотек [5]. У цілому, зауважує В. Удовик, «в багатьох країнах світу функціонують президентські бібліотеки, музеї, фонди, які займаються як збереженням документальної спадщини глави держави, так і сприянням її дослідженню та популяризації» [1, 336]. Однак кожен фондоутворювач прагне зробити акцент на ідентичності й самобутності національних надбань, сприяти тим самим майбутньому розвитку країни, як це було в Нігерії.

О. Обасанджо задумав будівництво масштабного проєкту у своєму рідному місті Абеокуті, на південному заході Нігерії, де б зберігалися документи та пам'ятні речі, пов'язані з роками його президентства, а також як бази для проведення дослідницької роботи щодо питань історії нігерійської держави. За словами П. А. Тіемо, О. Обасанджо вважав, що звільнення Африки від тиранії апартеїду і колоніалізму було не метою, а першим кроком на шляху до відродження, і його прагнення повернути Африку назад у світ величі залишалося незмінним протягом довгого часу, тому створення ООPL мало поєднати минуле, сьогодення та майбутнє Африки [9, с. 32].

Для реалізації свого проєкту О. Обасанджо заснував «Управління президентських бібліотек (бібліотека, дослідження і документація)», діяльність якого сприяла реєстрації 12 листопада 2002 р. ООPL як

некомерційної організації для консультацій, заохочення створення, розвитку, координації діяльності та забезпечення підтримки її програм. Спеціально створений опікунській раді було доручено мобілізувати фінансування приватного сектора для будівництва, оснащення, обслуговування будівлі OORL та її фонду [7].

Головним завданням OORL було насамперед визнання внеску О. Обасанджо в розвиток державотворчих процесів Нігерії. Загальновизнано, що існують прогалини в розумінні складних умов, які впливають на високопосадовців, які приймають важливі для країни рішення, і саме збереження документальної спадщини та надання її дослідникам є важливим ресурсом, що дає змогу робити висновки на основі більш точного та об'єктивного аналізу інформаційної бази. Вивчення документів діяльності президента країни та його адміністрації покликане сприяти як прагматичному розумінню та осмисленню історичних подій періоду президентства О. Обасанджо, так і його особистості зокрема. Дослідження документальної спадщини О. Обасанджо мало сприяти підвищенню цінності демократії, оскільки буде продемонстровано прозорість і підзвітність, що сприятиме кращому розумінню політичних реалій 1976–1979 і 1999–2007 рр.

Президент Нігерії О. Обасанджо вважав, що для успіху цього проєкту в африканському середовищі, такому яким є Нігерія, необхідні три елементи:

«По-перше, ми повинні створити підрозділ, що генеруватиме дохід для забезпечення залучення значних коштів для підтримки проєкту.

По-друге, має бути достатньо приміщень, щоб обслуговувати потреби громади і приносити користь суспільству.

По-третє, проєкт повинен бути активним і динамічним, а також повчальним і надихаючим. Він також має стати центром знань, інформації і цінностей в значній мірі» [3].

Згідно з планом О. Обасанджо, OORL, вартість якої становила 150 млн дол., була спроектована і побудована в рідному місті президента Абекута (штат Огун) в стилі президентської бібліотеки Р. Рейгана в Сімі-Веллі (Каліфорнія). Офіційне відкриття OORL відбулося 4 березня 2017 р. за участі, вже на той час колишнього президента Нігерії, О. Обасанджо і було приурочене до його 80-річчя. Крім багатьох видатних нігерійців, на урочистому відкритті

була присутня колишня Генеральна секретарка ООН президентка Ліберії Е. Джонсон-Серліф та близько 14 чинних та колишніх президентів африканських країн. За словами О. Обасанджо, виголошеними на урочистому відкритті, OORL є «спробою створити і розвинути спадщину, здатну витримати випробування часом, зберегти минуле для нащадків, зобразити сьогодення та дозволити йому стати відомим сьогодні та завтра, надихнути найкращих на творчість, зробити майбутнє великим, проєктувати нашу культуру та інші культури, цінувати красу різноманітності культур та просувати місцевий, внутрішній та міжнародний туризм» [6].

В офіційній заяві OORL зазначено, що OORL прагне «зберегти минуле, зафіксувати сьогодення і надихнути майбутнє», а також просувати культуру безперервного навчання відповідно до девізу О. Обасанджо: «День, коли ви перестанете вчитися, – це день, коли ви перестанете жити, тому що навчання – це процес довжиною в життя» [8].

Розташована на 32 га землі (близько 40 футбольних полів) на величому пагорбі із захоплюючим краєвидом на штат Огун, OORL є національним історичним і туристичним центром, створеним як бібліотека, архів, музей та дослідницький центр для зберігання документів та матеріалів щодо діяльності О. Обасанджо під час його перебування на посаді президента Нігерії. В офіційній брошурі OORL йдеться про її цінність для суспільства: «На більш місцевому рівні бібліотека навчатиме дітей та молодих людей основним концепціям лідерства та громадянськості на прикладі колишнього президента, а підтримуючи найважливішу цінність належного управління, виставки мають надихнути майбутніх лідерів Нігерії» [4, с. 132].

OORL складається з ряду будівель і споруд, включаючи головну будівлю, в якій розташована бібліотека, архів і музей, а також амфітеатр під відкритим небом, зал для глядачів на 1000 місць, книжковий магазин, парк розваг, парк дикої природи, оглядовий майданчик, готель на 153 номери, численні ресторани, бари і гостьовий будинок [8].

Документи і матеріали, які висвітлюють життєвий шлях та діяльність О. Обасанджо, становлять книжковий, архівний та музейний

фонди. Зокрема, до книжкової колекції OORL, яка налічує 2 млн книг, входять видання, що належали особисто експрезиденту, висвітлюють його діяльність як глави держави та історичний період часів його президентства.

Архів OORL слугує багатою архівною базою для збору та зберігання архівних матеріалів і складається з кількох колекцій, серед яких слід виокремити такі:

- «Людина» – унікальне й оригінальне зібрання архівних матеріалів, які належать до ранніх років життя, генеалогії, освіти та сім'ї колишнього президента;

- «Солдат» – зібрання документів щодо воєнної кар'єри О. Обасанджо від солдата до глави воєнного федерального уряду Нігерії;

- «Політик» – матеріали щодо діяльності О. Обасанджо на посаді президента Нігерії, створені в канцелярії глави держави, Національних зборах, федеральних міністерствах та ін., а також зібрання виступів, промов, звернень президента та інформація про його нагороди;

- «Цифрова електронна бібліотека» – електронний архів колекцій за такими категоріями: друковані та рукописні документи, кіно-, фото-, фономатеріали [8].

Музей є основним центром OORL, де зберігаються пам'ятні та раритетні музейні колекції, пов'язані з життям і діяльністю О. Обасанджо. Музей налічує 15 млн експонатів і 4000 артефактів [2]. Наразі музей складається з трьох тематичних колекцій, зокрема:

1. «Від фермера до ув'язненого», яка містить особисті речі О. Обасанджо, відтворює його президентський кабінет, а також точну копію його камери у в'язниці. О. Обасанджо провів у камері три роки, три місяці та три дні, тому її назвали «Камера 333», і вона відтворена з найменшими деталями.

2. «Подарунки з усього світу», що відображає історію перебування О. Обасанджо на посаді президента країни, починаючи з меморіальної дошки державної компанії «Дельта», яка свідчить про зусилля його адміністрації щодо індустріалізації, до масивного панцира морської черепахи, яку президент привіз із однієї з багаточисельних подорожей щодо зміцнення Африканського союзу.

3. «Сучасні архітектори Африки» – це фотогалерея та представлення думок і найпоширеніших висловів впливових сучасних африканців, таких як Н. Мандела, А. Лутулі та ін. [8].

Документи, фотографії, артефакти та інтерактивні медіа відкривають відвідувачам світ вирішальної епохи нігерійської демократії, до поглиблення якої активно залучаються громадяни Нігерії, особливо молодь. Безперервне навчання в ООРЛ забезпечується діяльністю низки центрів передового досвіду, у т. ч. Центром безпеки людини, Демонстраційною ініціативою із зеленої енергетики, Центром розвитку молоді, покликаним формувати свідомість майбутніх лідерів, а також Інститутом африканської культури та міжнародного порозуміння – першою установою ЮНЕСКО [8]. По суті, ООРЛ – це універсальний центр людського розвитку, а для досягнення і підтримки таких високих цілей бібліотека перебуває у веденні опікунської ради видатних нігерійців з міжнародним досвідом. Відвідувачі ООРЛ повинні повірити в себе і свою здатність підтримати Нігерію в період її вступу до другої половини свого першого століття незалежності.

Як показав аналіз, пріоритетне бачення мети, яку ставить перед собою ООРЛ полягає в тому, щоб:

- бути основним ресурсом для стимулювання ідей демократії, належного управління та лідерства в Африці;
- забезпечити більш чітке розуміння особливостей розвитку Африки в цілому і Нігерії, зокрема;
- сприяти більш глибокому вивченню життя і діяльності президента країни О. Обасанджо;
- просувати Нігерію на світовій арені і надихати інші африканські країни на просування демократії і збереження минулого для майбутнього.

ООРЛ, як бібліотека, архів, музей та дослідницький центр документальної спадщини президента Нігерії О. Обасанджо, служить джерелом натхнення для громадян і молоді, демонструючи становлення лідера країни від важкого дитинства до успішної воєнної кар'єри, від тюремного ув'язнення до обрання на найвищу посаду в країні. У своїй постпрезидентській діяльності О. Обасанджо продовжує реалізовувати ініціативи, спрямовані на інновації і

соціальний розвиток Нігерії з метою поліпшення життя громадян і заохочення світової спільноти до вирішення проблем Африки. Значна місія у реалізації мети, яку ставить перед собою О. Обасанджо і у своїй постпрезидентській діяльності, покладена на ООРЛ як першу на континенті інституцію щодо стимулювання демократичних ідеалів і лідерства як у Нігерії, так і в усьому світі. ООРЛ відіграє ключову суспільну роль у підвищенні прозорості та підзвітності, забезпечуючи краще розуміння політичного вибору та є ресурсом для стимулювання ідей демократії, належного управління та лідерства в Африці з місією сприяти більш глибокому розумінню життя і діяльності президента країни О. Обасанджо.

Висновки. За результатами дослідження можна зробити висновок, що перша у своєму роді в Нігерії та Африці президентська бібліотека була створена президентом країни О. Обасанджо в рамках традиції американських лідерів зберігати та надавати доступ нащадкам до історичної спадщини щодо своєї діяльності, тісно пов'язаної з історією держави, її ідеологічними та соціокультурними пріоритетами. Серед причин, які спонукали О. Обасанджо консолідуватися над створенням ООРЛ, слід назвати той факт, що Нігерія після звільнення від колоніального режиму, взявши курс на демократію, мала продовжувати просувати і поглиблювати демократичні цінності на африканському континенті. З'ясовано, що ООРЛ має за мету насамперед відзначити внесок О. Обасанджо у відродження Африки та її демократичних здобутків, а також дати уявлення про тонкощі й проблеми діяльності президента, його канцелярії та структур, які допомагають очільнику держави у виконанні посадових обов'язків. Аналіз складу і змісту унікальних історичних джерел щодо життя та діяльності О. Обасанджо показав, що книги, архівні матеріали і музейні експонати, які становлять документальний фонд ООРЛ, є основним ресурсом для стимулювання ідей демократії, належного управління та лідерства в Африці, сприяють більш ґрунтовному вивченню життя і діяльності президента країни О. Обасанджо та забезпечують просування Нігерії на світовій арені. Встановлено, що серед основних напрямів використання документальної спадщини президента Нігерії О. Обасанджо слід назвати наукові, культурні та освітні проєкти, спрямовані насамперед на молодь, яка має потенціал

для формування культури демократизації. У контексті російсько-української війни, попри те, що Нігерія дотримується нейтралітету і ставить на перше місце свої інтереси, проведений нами аналіз OOPL, що акумулює документи та матеріали діяльності О. Обасанджо як лідера демократичних перетворень у країні, свідчить про нагальність вивчення досвіду світових лідерів, авторитет яких може вплинути на врегулювання ситуації згідно з мирним планом України.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні інших аспектів діяльності OOPL, зокрема у виявленні пріоритетних напрямів науково-дослідної діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Удовик В. Просвітницька діяльність президентських бібліотек: міжнародний досвід. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2020. Вип. 58. С. 336–347. <https://doi.org/10.15407/np.58.336>
2. Daud Olatunji OOPL: Africa's first Presidential Library. *Vanguard*. 2017. 10 mar. URL: <https://www.vanguardngr.com/2017/03/oopl-africas-first-presidential-library/> (дата звернення: 20.09.2024).
3. Dimeji K.-A. Osinbajo, others launch Obasanjo presidential library. *Premium Times*. 2017. 04 mar. URL: <https://www.premiumtimesng.com/news/top-news/225210-%E2%80%8E%Eosinbajo-others-launch-obasanjo-presidential-library.html> (дата звернення: 29.09.2024).
4. Ibrahim J., Loch C., & Sengupta K. Two Library Projects. How Megaprojects Are Damaging Nigeria and How to Fix It. 2022. Ch. 6. Pp. 129-136. https://doi.org/10.1007/978-3-030-96474-0_6
5. Mbamalu M. Inside Olusegun Obasanjo Presidential Library. *The Guardian*. 2017. 03 mar. URL: <https://guardian.ng/features/inside-olusegun-obasanjo-presidential-library> (дата звернення: 03.10.2024).
6. Obinnaya O. First Presidential Library in Africa: Olusegun Obasanjo Presidential Library. *Minitex*. 2022. May. URL: <https://minitex.umn.edu/news/resource-sharing-delivery/2022-05/first-presidential-library-africa-olusegun-obasanjo> (дата звернення: 03.06.2022).
7. Tiemo P. A. Obasanjo Presidential Library: to be or not to be? *The Bottom Line*. 2006. Vol. 19, No. 1. Pp. 31-34. <https://doi.org/10.1108/08880450610643043>

References

1. Udovyyk, V. (2020). Educational activities of presidential libraries: international experience. *Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 58, 336-347. <https://doi.org/10.15407/np.58.336>
2. Olatunji, Daud. OOPL: Africa's first Presidential Library (2017, mar. 10). *Vanguard*. Retrieved September 20, 2024, from <https://www.vanguardngr.com/2017/03/oopl-africas-first-presidential-library/>
3. Dimeji, K.-A. (2017, March 4). Osinbajo, others launch Obasanjo presidential library. *Premium Times*. Retrieved September 29, 2024, from <https://www.premiumtimesng.com/news/top-news/225210-%E2%80%8Eosinbajo-others-launch-obasanjo-presidential-library.html>
4. Ibrahim, J., Loch, C., & Sengupta, K. (2022). Two Library Projects. *How Megaprojects Are Damaging Nigeria and How to Fix It*, 6, 129-136. https://doi.org/10.1007/978-3-030-96474-0_6
5. Mbamalu, M. (2017, March 3). Inside Olusegun Obasanjo Presidential Library. *The Guardian*. Retrieved October 3, 2024 from <https://guardian.ng/features/inside-olusegun-obasanjo-presidential-library>
6. Obinnaya, O. First Presidential Library in Africa: Olusegun Obasanjo Presidential Library (2017). *Minitex*. Retrieved June 3, 2022, from <https://minitex.umn.edu/news/resource-sharing-delivery/2022-05/first-presidential-library-africa-olusegun-obasanjo>
7. Tiemo, P. A. (2006). Obasanjo Presidential Library: to be or not to be? *The Bottom Line*, 19, 1, 31-34. <https://doi.org/10.1108/08880450610643043>

Стаття надійшла до редакції 01.06.2025.

Nataliia Morshna,

Junior Researcher,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holosiivskyi Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: 0445157755@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2501-4180>

The Role of the Obasanjo Presidential Library in the Renaissance of Africa

Purpose of the article. The main purpose of the article is to study the role of the library of the President of Nigeria Olusegun Obasanjo as a platform for

studying Africa in the context of promoting democratic values. *Methodology.* The research methodology is based on the use of a number of general scientific methods: historical (explains the factors of the formation and development of Olusegun Obasanjo's presidential library in historical retrospect), systemic (makes it possible to create a holistic idea of the documentary collection, as an information resource on the life and work of Olusegun Obasanjo); axiological (to identify the value essence of the library to stimulate the ideas of democracy, good governance and leadership in Africa and promoting Nigeria on the world stage). *The scientific novelty.* The results obtained allow us to form a holistic, systemic understanding of Nigeria's experience in promoting the state on the world stage, inspiring other African countries to promote democracy and preserving the past for the future by synthesizing documentary and information resources from the history of the creation of the state in the Olusegun Obasanjo presidential library. *Conclusions.* It has been established that the first presidential library of its kind in Nigeria and Africa was created by the country's President Olusegun Obasanjo as part of the tradition of American leaders to preserve their document heritage in order to provide descendants with access to the historical legacy of their activities, which is closely linked to the history of the state, its ideological and socio-cultural background. An analysis of the composition and content of unique historical sources on the life and work of Olusegun Obasanjo showed that the books, archival materials and museum exhibits that make up the documentary collection of the Olusegun Obasanjo Library, are the main resource for stimulating the ideas of democracy, good governance and leadership in Africa, contributing to a more thorough study the life and work of the country's President Olusegun Obasanjo and ensure the advancement of Nigeria on the world stage. It has been established that scientific, cultural and educational projects aimed primarily at youth were among the main directions for using the documentary heritage of Nigerian President Olusegun Obasanjo.

Keywords: presidential library, President of Nigeria, Olusegun Obasanjo, museum, archive, information resources, historical heritage.